

Цього року виповнилося 75 років докторові технічних наук, Заслуженому діячеві науки УРСР, лауреатові Державної премії України в галузі науки і техніки, раднику Голови правління ДАТ „Чорноморнафтогаз“, дійсному членові НТШ (з 23 листопада 2002 р.) — професору Романові Семеновичу Яремійчуку.

Народився ювіляр 19 листопада 1936 р. у с. Зібранівка (нині —

Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.) в родині землеробів. Батько Семен Миколайович і мати Ганна Василівна були освіченими на той час людьми, тато вільно розмовляв українською, польською, німецькою мовами. Яремійчуки мали чималий шмат поля, яке 1947 р. забрали в колгосп.

Закінчивши семирічну школу, навчався у Дрогобицькому нафтовому технікумі (1950—1954), згодом — на нафтовому (гірничопромисловому) факультеті Львівської політехніки (1954—1959).

Після закінчення Львівської політехніки, від літа 1959 — до грудня 1966 рр. Р. Яремійчук працював у системі нафтової і газової промисловості — на посадах помічника бурильника, виконроба вишкомонтажного цеху, інженера, старшого інженера, начальника дільниці буріння, начальника виробничо-технічного відділу та заступника директора Бориславської контори розвідувального буріння в тресті „Західбурнафтогаз“ (м. Борислав). Це були роки виробничого засвоєння практичних навичок, без яких подальша наукова робота була б не такою плідною.

Від грудня 1966 — до червня 1969 рр. Р. Яремійчук навчався в аспірантурі Всесоюзного науководослідного інституту бурової техніки у Москві, де під керівництвом проф. М. С. Тимофеева захистив кандидатську дисертацію. У цьому ж інституті до липня 1976 р. він завідував відділом промислових випробувань. У 1976—2010 рр. працював у Івано-Франківському інституті нафти і газу (нині — Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу): спершу як проректор з наукової роботи (1976—1984), а згодом обіймав посади завідувача двох кафедр і декана двох факультетів.

1982 р. Роман Семенович захистив докторську дисертацію, а 1984 р. йому надано вчене звання професора. Упродовж 1993—2006 рр. очолював кафедру „Морські нафтогазові споруди“, а 2002 р. був обраний деканом новоствореного факультету морських нафтогазових технологій, спільного для Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу та Національної академії природоохоронного та курортного будівництва (м. Сімферополь).

Р. Яремійчук — автор 55 книжок (монографій, підручників, навчальних посібників, довідників, словників), що видавалися в Україні, Росії, США, Польщі та Китаї, понад 300 наукових статей, 166 винаходів і понад 100 публікацій в українських газетах та журналах. Створені на основі винаходів Романа Семеновича технології та обладнання знайшли широке застосування у багатьох країнах світу під час буріння, освоєння свердловин та їх експлуатації.

Своє перше авторське свідоцтво на винахід

(спільно з інженером Е. Узумовим) пристрою для очищення вибою свердловини від металевого скрапу, основою якого був рідинний ежектор, Р. Яремійчук отримав 1962 р. Потреба в очищенні вибою від залишків зруйнованих шарошkových доліт виникла при першому в СРСР випробуванні французьких алмазних доліт. Відомі на той час методи очищення вибою із застосуванням магнітів та циліндричних перехідників не забезпечили належного очищення, і перше алмазне долото, просвердливши лише 12 метрів, було зруйноване. Після очищення вибою пристроєм Р. Яремійчука й Е. Узумова друге долото просвердлило 178 м у поляницькій світі.

Близько п'ятдесяти авторських свідоцтв Р. Яремійчук отримав у 1970—1980-х рр. Більша частина цих винаходів — струминні апарати (ежекторні пристрої) для створення миттєвих депресій і репресій із метою очищення пристовбурної зони пласта-колектора під час освоєння свердловин. Співавторами вченого були Ю. Качмар, Г. Семак, Б. Кифор, В. Лотовський, В. Возний, А. Абдулзаде, а співавторами поєднання цих пристроїв із перфорацією свердловин — С. Гошовський, В. Клібанець, Е. Піддубний. Ці пристрої серійно випускалися на заводі „Карпатнафтоماش“, пізніше їх виготовляли в Гомелі (Білорусь), Тюмені (Росія). Сьогодні їх найкраще виробляють на малому підприємстві „Велл“ в Івано-Франківську, яке заснував В. Лотовський, і постачають їх у Росію, Казахстан та інші країни. У книжці Володимира Сергійчука „Що дала Україна світові“ згадується й ім'я Р. Яремійчука як автора цих винаходів, які широко застосовуються у Росії.

Названі струминні апарати запатентовані також у Болгарії, Аргентині та Росії, і вони становлять серію сучасних апаратів і технологій для освоєння свердловин. Так, в Аргентині отримано патент на струминний гідродинамічний випробувач разом з аргентинським геофізиком В. Бандурою та українським інженером Б. Кифором.

Частина авторських свідоцтв отримана на буровий інструмент: розширювачі із змінними шарошками (спільно з Г. Семаком), каверноміри для вимірювання зміщення осі свердловини при переході долота з породи певної міцності до іншої міцності. Останні з винаходів Р. Яремійчука стосуються використання енергії лускання кавітаційних бульбашок під час буріння свердловин долотами (разом із Я. Фем'яком). Під час лускання з частотою до 3-х герц тиск зменшується на 1,5—3 МПа, тобто буріння здійснюється у режимах, подібних до буріння з продуванням вибою газами, що забезпечує збільшення швидкості буріння втричі-вп'ятеро. Ці винаходи є одними з перших у світовій практиці застосування в нафтовій індустрії.

1997 р. Р. Яремійчук отримав патент (спільно з О. Твердушко) на „Насос для піднімання зі свердловини високов'язкої нафти“, основою якого був ежектор із роздільним вхідним потоком та зі створенням на прийомі насоса кавітаційної пульсації. Цей насос успішно випробувано в Охтирському нафтогазовидобувному управлінні. Пізніше спільно з Я. Якимечком і В. Возним отримав ще кілька патентів України на цю технологію. Загалом із 1998 р. вчений отримав понад 30 патентів на винаходи, основою яких є кавітаційна камера, де формуються гідравлічні імпульси різної частоти та амплітуди (спільно з Я. Фем'яком, Я. Якимечком і В. Возним). Низка винаходів стосується різних типів бурових розчинів (разом із Ю. Лубаном і Ю. Усиніним), способу буріння (разом із Л. Райхертом).

Ювіляр написав спогади „Дорога крізь життя“ і „Минуле — уже не наша власність“. Постійними захопленнями Романа Семеновича завжди були й залишаються поезія, музика, театр.

Життєве кредо Романа Яремійчука — „Коли

працюєш, ніколи не відкладай роботи на завтра“, „Не кривдь людей“, „Коли можеш — допомагай людям, особливо у скрутну для них годину“.

Бажаємо ювіляру міцного здоров'я, щасливого довголіття та плідної праці на благо України.

Василь МОЙСИШИН

ОГЛЯДИ НОВИХ КНИЖОК, РЕЦЕНЗІЇ

Микола Крикун. Подільське воєводство у XV—XVIII століттях: Статті і матеріали.— Львів, 2011.— 733 с., іл., карти. (Українознавча наукова бібліотека НТШ. Ч. 30)

Ранньомодерна історія Поділля належить до найскладніших для дослідження тем. Причини цього у значній розпорошеності та незадовільній збереженості архівних матеріалів, що прирікає історика на довгі роки важкої та наполегливої праці. Саме таке кількадесятилітнє дослідження Поділля вилилося у збірник праць відомого історика, професора Львівського університету Миколи Крикуна. Збірка охоплює статті й матеріали, присвячені питанням адміністративно-територіального устрою та історії населення регіону. Хронологічно праці охоплюють період від створення Подільського воєводства (XV ст.) до його ліквідації в 1793 р. На жаль, через значний обсяг відібраних праць до збірника не увійшла ще низка досліджень М. Крикуна, які присвячені подільській проблематиці. Книжка розпочинається розвідкою про поширення польського адміністративно-територіального устрою на українських землях. У ній дослідник, зокрема, детально описує перетворення Західного Поділля на Подільське воєводство (1434), впровадження польських земських урядів та перехід на польське право. Також автор значну увагу приділяє створенню Руського (1434), Белзького (з 1462 р. воєводство у складі Польського королівства), Київського (1471), Волинського (1566), Брацлавського (1566) і Чернігівського (1635) воєводств.

Логічним продовженням цього дослідження є друга стаття збірника, яка стосується кордонів Подільського воєводства в XV—XVIII ст. У ній М. Крикун розглядає питання про появу терміна „Поділля“, визначає просторове розташування воєводства, а також скрупульозно реконструює його кордони, історію та хід розмежувань з іншими територіями, починаючи від XV ст. Особливу увагу історик приділяє розмежуванню 1680 р. між Портою і Річчю Посполитою, після чого Подільське воєводство увійшло до складу першої із децю змінених на її користь кордонів.

У наступній праці М. Крикун детально вивчає джерела устрою Подільського воєводства. У дослідженні автор інформує про існування на цій території за татарського панування „Подолскої тми“, описує старостинське управління за правління князів Коріятовичів, а також найраніші

згадки про кам'янецького, смотрицького, червоногородського, язловецького та бакотського воєвод. Ці адміністратори були підвідомчі князю-правителю й управляли замками-городами, виконуючи обмежені судові функції. Паралельно, наприкінці XIV ст. у джерелах вперше згадується термін „повіт“ (districtus), а з початку наступного століття як синонім іноді вживається ще й руський термін „волость“.

Дві наступні складові збірника — дослідження повітового устрою Подільського воєводства: відповідно, у XV—XVI і XVI—XVIII ст. Перший період, згідно з висновками автора, характеризується наявністю в Подільському воєводстві повітів, які очолювали старости-державці (Кам'янецький, Червоногородський, Скальський, Смотрицький, Бакотський, Летичівський, Хмільницький, Рівський, Меджибізький). Центральним повітом був Кам'янецький, який перебував під контролем генерального подільського старости. Чималу увагу дослідник приділив питанню юрисдикційних можливостей подільських старост та вертикалі влади в Подільському воєводстві у той час. Наступний етап позначився для воєводства значними адміністративними змінами. Ще перед 1581 р. згадані повіти відійшли у минуле, залишилися лише Кам'янецькі городський і земський повіти, які ототожнювалися з усім Подільським воєводством. У цій розвідці М. Крикун також описав створення нового, Летичівського городського повіту і дослідив його розмежування з Кам'янецьким повітом, ввівши в науковий обіг чимало раніше невідомих джерел. Ця стаття збірника також інформує про перехід Подільського воєводства до складу Російської імперії.

Інше дослідження М. Крикуна присвячене кількості та структурі населених пунктів Подільського воєводства в першій половині XVII ст. Воно, поза всяким сумнівом, могло бути окремою книгою, оскільки містить не лише каталог подільських поселень, який дослідник укладав не один десяток років, але й цінний аналіз топоніміки регіону. Крім того, автор у таблицях репрезентував кількісну інформативність основних джерел щодо обліку поселень.

Наступний цикл праць у збірнику став ре-